

«ВІДКРИТЕ СУСПІЛЬСТВО» ТА МЕТОДОЛОГІЯ ОСВІТНЬОЇ РЕФОРМИ

Абдула А.І., Криворізький державний педагогічний університет (Кривий Ріг), email standrewne2@gmail.com, orcid 0000-0001-5484-1639.

Балута Г.А., Криворізький державний педагогічний університет (Кривий Ріг), email moment71164@gmail.com, orcid 0000-0002-4772-9240.

Концепція «відкритого суспільства» К. Поппера розглядається у контексті проблематики філософії освіти. Розкривається взаємозв'язок засад «відкритого суспільства» з освітньою сферою. Оцінюються проблеми та перспективи реформування освіти на цих засадах.

Ключові слова: відкрите суспільство, реформа освіти, раціональність, методологія соціальних реформ.

«OPEN SOCIETY» AND THE METHODOLOGY OF EDUCATION REFORM

Abdula A.I., Candidate of Philosophical Sciences, associate professor of the Philosophy department of Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih), email standrewne2@gmail.com, orcid 0000-0001-5484-1639.

Baluta H.A., Candidate of Philosophical Sciences, associate professor of the Philosophy department of Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih), email moment71164@gmail.com, orcid 0000-0002-4772-9240.

The paper considers K. Popper's concept of "open society" in the context of the philosophy of education. It reveals the interrelation of the principles of "open society" with the educational sphere. The article also assesses the problems and prospects of education reform based on the mentioned principles.

Key words: open society, education reform, rationality, methodology of social reforms.

Концепція «відкритого суспільства» британського філософа К.Поппера, відображена у його основоположній праці «Відкрите суспільство та його вороги», в межах аналітичної традиції може розглядатися як певний теоретичний конструкт, соціально-філософська модель демократичного суспільства. Незважаючи на те, що праця Поппера вийшла друком ще у середині ХХ ст., вона продовжує привертати увагу дослідників і залишається джерелом плідних дискусій сучасної соціальної філософії.

Звертаючись до проблематики «відкритого суспільства», ключових питань, пов'язаних із визначенням сутності демократії, особливостей її функціонування та можливостей реалізації її принципів, К.Поппер акцентує увагу також і на проблемних аспектах системи освіти, критично переглядає її засади, оцінює перспективи та методологію її реформування. Особливої ваги це дослідження, на наш погляд, набуває у контексті світоглядних та цивілізаційних перетворень, що зумовлюють рух до відкритого суспільства і передбачають, як одну з головних передумов, парадигмальну трансформацію в освіті.

Що являє собою «відкрите суспільство» як певна теоретична соціально-філософська модель, та на яких засадах вона ґрунтується? У якій мірі ці засади є визначальними для освітньої системи, як мають впливати на освітній процес? Чи можна використати запропоновані Поппером концепти у контексті глобальних викликів сучасності і тих викликів, що постають зараз у вітчизняній соціальній площині, зокрема освітній. Спробуємо відповісти на ці питання.

«Відкрите суспільство» може розглядатися у якості ідеалізованого типу суспільства, основною ознакою якого є його раціональність. До принципів раціональності, субстанційованих у концепції К.Поппера, належать: принцип критики (критичності) – вміння вислуховувати критику, реагувати на неї, вчитися за допомогою критики; принцип потенційної помилковості, що передбачає потенційну помилковість ідей, гіпотез, теорій та вміння виправляти ці помилки, вдосконалювати знання за рахунок критики; принцип плюралізму (егалітаризму), який засвідчує, що людський розум який є результатом співпраці багатьох людей і покладає на них моральні зобов'язання, вимагає визнання рівності та свободи.

Ці принципи розкриваються в освітній проблематиці «відкритого суспільства». По-перше, Поппер критикує настанову, згідно з якою, освітня система повинна бути зорієнтована на виховання чи освіти «найкращого керівника». На думку Поппера, ця ідея, що мала значний вплив на європейську освітню систему, суперечить принципу критичності і загалом гальмує розвиток суспільства, обтяжуючи освіту невластивими функціями. Також вона заохочує вчитись заради кар'єрного зростання, ігноруючи ціннісні аспекти навчання та наукового дослідження. Альтернативою такому підходу філософ вважає методологію поступового реформування соціальних інституцій шляхом «почастинної соціальної інженерії», методом «спроб та помилок». Реформована у такий спосіб система, не стільки має бути зорієнтована на виховання «найкращого керівника», скільки на захист від «найгіршого з можливих керівників».

У цей спосіб, на думку філософа, має бути реформована не лише політична система суспільства, але й будь-яка інша підсистема (зокрема система освіти), за умови, що такі реформи будуть контрольованими, зрозумілими та передбачуваними (у іншому випадку вони виглядають ірраціональними та викликають почуття страху та невизначеності).

Наступною темою, до якої звертається К.Поппер, є проблема державного контролю у освітній сфері. У такому аспекті, вважає філософ, держава має виконувати захисну функцію, забезпечувати громадян можливістю отримувати освіту, орієнтувати їх на ідеали «відкритого суспільства», однак не зловживаючи таким контролем.

Ще однією складовою попперівської концепції суспільства (і його освітньої компоненти) є критика колективізму, зокрема, колективістських молодіжних рухів, які, на його думку, мають анти-егалітарну спрямованість. Як зауважує К.Поппер, головна мета освіти – не лише прищеплювати учневі певні цінності, але й не заважати його саморозвитку, збуджувати інтерес до знання, давати усе необхідне

для відповідального самостійного життя. Ці принципи знаходять втілення і у самому процесі навчання, оскільки, на думку Поппера, вчитель повинен залучати учнів до критичних дискусій (зокрема, щодо проблем у навчанні), виступаючи при цьому їх ініціатором.

Якщо спробувати оцінити перспективи реалізації таких настанов в контексті перетворення пострадянської освітньої системи, то, на наш погляд, слід звернути увагу на наступні проблеми. У контексті реформування освітньої системи, постає проблема, з одного боку, її ірраціональності а з іншого –догматизму. Завдання реформатора, має полягати у тому, щоб за допомогою «відкритості до критики» виявляти недоліки освітньої системи та поступово (дрібними кроками) усувати їх, зменшуючи негативні наслідки таких перетворень. Що стосується безпосередньо освітнього процесу, то тут завдання вчителя постає не лише у певному критико-раціоналістичному спрямуванні мислення учнів (стосовно «позиції розумності», гуманізму, плюралізму, індивідуалізму, критичного мислення), але й також в усвідомленні та мінімізації впливу ірраціональних чинників, що суперечать цим засадам.

На наш погляд, запропонований К.Поппером погляд на суспільство, на перспективу його раціонального осмислення та перетворення, проведення соціальних та освітніх реформ методом почастинної інженерії, містить потужний потенціал, який може бути використаний тими країнами, які прагнуть реалізувати ідеали «відкритого суспільства».